

DE INVLOED VAN CERTIFICERING OP HET BOSBEHEER

R.J.A.M. Wolf & J.K. van Raffe

Certificering heeft voordelen, maar brengt ook verplichtingen en kosten met zich mee. De voorwaarden en eisen vanuit certificering beïnvloeden het bosbeheer, bedoeld maar soms ook onbedoeld. In dit artikel staan we stil bij de effecten die de certificeringvoorwaarden kunnen hebben op het denken en de bedrijfsvoering van de Nederlandse boseigenaar. Dit artikel vormt een tweeluik met het artikel 'De invloed van subsidies op het bosbeheer', dat zal verschijnen in het aprilnummer.

De overheid stimuleert Nederlandse bosbedrijven om zich te laten certificeren, zodat internationaal duidelijk is dat het Nederlandse hout uit goed en duurzaam beheerde bossen afkomstig is. Een aantal bosbedrijven is inmiddels FSC-gecertificeerd (FSC: Forest Stewardship Council). Dit aantal zal de komende jaren toenemen, zeker nu gestart is met groepscertificering, zoals

Koopmans en Willems in nummer 10-2001 van het Vakblad Natuurbeheer beschreven. Op dit moment is in Nederland alleen FSC-certificering operationeel maar ook worden de mogelijkheden voor boscertificering in het kader van PEFC (Pan European Forest Certification) uitgezocht. Dit artikel beperkt zich daarom verder tot de FSC-certificering.

Aan FSC-certificering zijn voorwaarden verbonden. Deze voorwaarden kunnen het beheer van bossen beïnvloeden. Om in aanmerking te komen voor certificering, zullen bouseigenaren dus bewust stil moeten staan bij hun beheerplanning, bij hun doelstellingen, bij de maatregelen die ze in het bos uitvoeren en bij de manier waarop ze inventariseren en monitoren.

Bosbeheerplanning

FSC-certificering vereist dat er een beheerplan is. De mate van detaillering en onderbouwing dienen in verhouding te staan tot de omvang van het bosbedrijf. Voor kleine bosbedrijven kan het beheerplan beknopt zijn. Voor grotere bosbedrijven is een uitgebreider plan nodig waarin ook informatie staat over accenten van verschillende functies (zoning), regulatie van het bosgebruik en over producten en diensten die het bosbedrijf levert. Het beheerplan moet in ieder geval op hoofdlijnen formule-

33

Op dit moment is alleen FSC-certificering in Nederland operationeel.

Foto: R. Wolf.

ren wat de lange termijndoelen zijn, beschrijven hoe de huidige situatie is, welke bosfuncties er worden nagestreefd, en aangeven op welke manier tijdens de planperiode gewerkt gaat worden aan de realisatie van de lange-termijndoelen. Het beheerplan moet minimaal elke tien jaar worden herzien. De mate waarin FSC-certificering invloed heeft op de beheerplanning, is sterk afhankelijk van de manier waarop een bouseigenaar met planning omgaat. Een voorbeeld. Een eigenaar van een mooi bosbezit beheert 'op zijn gevoel'. Hij beoordeelt zijn bos zoals hem dat geleerd is. Hoe is de vitaliteit en groei van de boomsoorten per opstand? Zijn de stammen van de toekomstbomen recht, en zijn ze takvrij of fijnbetakt? Op grond van wat hij in het bos ziet, beslist hij welke maatregelen hij komend jaar gaat uitvoeren. Hij legt zijn beslissingen niet vast in een formeel plan. Waarom zou hij ook? Dat kost tijd en dus ook geld. Als deze bouseigenaar gecertificeerd wil worden, moet hij de inzichten die hij in zijn hoofd heeft, omzetten in helder geformuleerde bosfuncties, doel-

stellingen en maatregelen en deze opschrijven in een beheerplan. Hoewel dit plan niet heel uitgebreid hoeft te zijn, kan hij dat opstellen ongewenst, moeilijk en kostbaar vinden. Voordeel is wel dat beheerkeuzen inzichtelijker worden en de bedrijfsvoering hierdoor efficiënter kan worden. Voor bouseigenaren die al werken via beheerplannen (beheervisie, beheerplan, werkplan) verandert er minder. Zij hoeven uitsluitend na te gaan of de plannen aan de FSC-eisen voldoen.

Doelstellingen

Een aantal FSC-eisen heeft betrekking op de doelstellingen van het bosbedrijf. Deze doelen moeten gericht zijn op het vervullen van meerdere functies tegelijkertijd, waaronder houtproductie, recreatie (openstelling) en natuur. Ook moeten ze toewerken naar bepaalde eigenschappen van het bos over 30 jaar:

- een aandeel inheemse boomsoorten van minimaal 50 procent,
- een hoeveelheid groepsgewijs of indi-

vidueel gemengd bos van minimaal 25 procent,

- minimaal vier dikke dode bomen (diameter 30 cm of meer) per ha, of als alternatief blijvend geen hout oogsten in ten minste vijf procent van het bosbezit.

Deze terreindoelen zijn in dezelfde termen geformuleerd als in de Subsidieregeling Natuurbeheer (SN). De FSC-streefwaarden zijn echter anders dan die van de beheerpakketten van SN en hoeven pas na lange tijd bereikt te zijn.

Wanneer Rode lijstsoorten, speciale beheersvormen (zoals hakhout), archeologische waarden en (andere) culturele, sociale, wetenschappelijke of educatieve waarden in het bosgebied aanwezig zijn, moet uit de doelen blijken dat bescherming hiervan wordt nagestreefd.

De FSC-eisen op functie- en doelstellingsniveau kunnen ertoe leiden dat een bouseigenaar zijn eigen wensen op dit vlak enigszins moet aanpassen. Het is dan ook zinnig om een analyse te maken van verschilpunten, en mede aan

Een eigenaar van voornamelijk grove dennenbossen heeft geen last van de FSC-eis dat over 30 jaar minimaal 50% van het bos uit inheemse boomsoorten moet bestaan. Foto: R. Wolf.

Voor FSC-certificering moet de boseigenaar heldere richtlijnen hanteren voor houtoogstwerkzaamheden en -transport.
Foto: R. Wolf.

de hand daarvan te overwegen om al dan niet met FSC-certificering te beginnen. Een eigenaar moet dan voor zichzelf wel goed kunnen formuleren wat hij met zijn bos wil. Formuleert hij geen heldere doelen voor zijn bos, dan loopt hij het risico dat de voorwaarden voor certificering - en ook van subsidieregelingen - het beheer van zijn bos te veel gaan aansturen.

Inheemse soorten

Nog een voorbeeld. Een boseigenaar werkt volgens de uitgangspunten van geïntegreerd bosbeheer. Hij voert daarbij een duurzaam, extensief beheer en maakt gebruik van natuurlijke processen. Hij benut de natuurlijke verjonging die in de gevelde bosgedeelten opkomt. Hij wil zijn duurzame bosbeheer tot uiting laten komen in FSC-certificering. In het verleden is in zijn bosgebied echter veel douglas en Japanse lariks aangeplant. Het gezamenlijke aandeel van deze twee boomsoorten is daardoor nu

70 procent. Douglas en lariks leveren veel kwalitatief goede natuurlijke verjonging. In deze verjonging is meestal berk en beuk bijgemengd. Dit is een prima uitgangspositie voor geïntegreerd bosbeheer. Voor (individuele) FSC-certificering heeft hij nu een probleem. Het is namelijk onwaarschijnlijk dat zijn beheer leidt tot afname van het aandeel douglas en lariks, en dus zal hij de FSC-eis van minimaal 50 procent inheemse boomsoorten niet halen. Om te kunnen voldoen aan deze eis zal de boseigenaar intensief moeten ingrijpen: omvormingskap, aanplant, selectief vrijstellen van beuken, berken en eiken. Dit is kostbaar, verlaagt bovendien de toekomstige productiviteit van het bos, en is niet in overeenstemming met de huidige beheervisie van de eigenaar. Groeps-certificering kan hier helpen. Bij groeps-certificering geldt de eis van minimaal 50 procent inheemse boomsoorten voor het gemeenschappelijke bosbezit. Als de buurman bijvoorbeeld veel grove dennenbos heeft, voldoet de boseigenaar wel aan de eis.

Maatregelen

Zoals hierboven al bleek, kunnen bepaalde FSC-eisen die betrekking hebben op doelstellingen, leiden tot de noodzaak om bepaalde (extra) maatregelen uit te voeren. Daarnaast geeft een aantal FSC-eisen ook direct aan welke maatregelen gewenst zijn, of juist ongewenst.

Ongewenst zijn bijvoorbeeld bosbemesting, ontwatering en gebruik van chemische of biologische bestrijdingsmiddelen. Deze maatregelen zijn alleen toegestaan als de boseigenaar kan aantonen dat ze nodig zijn voor de duurzame instandhouding van het bosesysteem. Gewenst is een aantal maatregelen op het gebied van verjonging, zeldzame soorten, houtoogst en houtverkoop. Er is in de FSC-voorwaarden vastgelegd dat gebruik gemaakt moet worden van natuurlijke verjonging waar dit mogelijk en zinvol is. In het bosbeheer dient rekening gehouden te worden met de habitateisen van zeldzame en bedreigde planten- en diersoorten. Bij de hout-

oogst en houtverkoop moet de eigenaar heldere richtlijnen hanteren voor oogstwerkzaamheden, houttransport en wijze van houtverkoop. Deze moeten gericht zijn op bescherming van mens, natuur en milieu (zorgplicht).

De invloed van FSC-eisen op maatregel-niveau is minder groot dan van de eisen op doelstellingniveau. Deze eisen zetten de visie van de boseigenaar niet onder druk, maar kunnen leiden tot beperkingen en vereisten die extra beheerinspanningen met zich meebrengen. Dit kan aan de ene kant tot wat hogere kosten leiden, maar aan de andere kant ook tot een betere benutting van potenties van het bosgebied. De invloed zal per bosbedrijf verschillen, afhankelijk van actuele beheerproblemen en de gevolgde aanpak van het bosbeheer.

36

Inventarisatie, monitoring en evaluatie

De FSC-eisen geven aan dat gegevens beschikbaar moeten zijn over bepaalde kenmerken van het bosgebied. Het gaat hier bijvoorbeeld om zeldzame en bedreigde planten- en diersoorten (Rode lijstsoorten) en de hiervoor belangrijke gebieden en landschapselementen. Ook moet de huidige situatie van het bos worden aangegeven, onder andere de aanwezige hoeveelheid dik dood hout en aandelen inheemse boomsoorten en gemengd bos in relatie tot de FSC-eisen hiervoor.

De FSC-eisen vermelden ook monitoring van de ecologische, economische en sociale effecten van het bosbeheer en de bosbedrijfsvoering.

Monitoringgegevens dienen voor de evaluatie, en zo nodig bijstelling, van het beheer en het beheerplan. Een concrete invulling van de wijze van monitoring geeft FSC echter niet.

De FSC-eisen op het gebied van inventarisatie, monitoring en evaluatie kunnen tot extra beheerinspanningen leiden, en daardoor tot extra beheerkosten. In het merendeel van de Nederlandse bossen gaat het echter om gerichte aanvullingen op, en het vastleggen van gegevens die al bekend zijn, en dus zullen de extra kosten beperkt blijven. De FSC-stelregel luidt bovendien dat de hoeveelheid beschikbare gegevens in verhouding moet staan tot de omvang van

het bosbedrijf. De eisen kunnen bovendien leiden tot hogere natuurwaarden en een efficiëntere bedrijfsvoering. Dit laatste leidt tot kostenbesparing.

Certificeren of niet?

Certificering heeft niet alleen invloed op het bosbeheer, ook kunnen bepaalde FSC-eisen in strijd zijn met de visie van de beheerder. De beheerder zal soms zijn doelstellingen moeten bijstellen en maatregelen en inventarisaties moeten uitvoeren die hij anders achterwege zou hebben gelaten. Hij moet een beheerplan opstellen en een administratie bijhouden. Hoewel de omvang van de veranderingen meestal beperkt blijft, brengen deze toch extra kosten met zich mee. Deze kosten, die gemaakt moeten worden om aan de FSC-eisen te voldoen, noemen we indirecte kosten. Aan certificering zijn daarnaast ook directe kosten verbonden: betalingen die aan de certificeerder moeten worden gedaan voor de beoordelingen, inspecties en periodieke controles, en de eigen kosten die worden gemaakt voor de begeleiding van de certificeerder.

De voordelen die een boseigenaar bij FSC-certificering heeft, zijn tot op heden niet helder. Er is nog geen betere afzetmarkt of hogere houtprijs voor FSC-gecertificeerd hout. Baten lijken vooral te liggen op het vlak van imago en public relations, en zijn gekoppeld aan het belang dat de overheid hecht aan certificering. Vooralsnog lijkt de keuze tussen wel of niet certificeren een afweging van algemeen maatschappelijk belang tegenover individuele kosten van boseigenaren. Financiële overheidssteun van certificeringsinitiatieven - zoals bijvoorbeeld bij groeps-certificering gebeurt - is dus legitiem en uitbreiding hiervan ligt voor de hand.

Belangrijk is dat de boseigenaar zelf bepaalt wat de gevolgen van certificering voor hem zijn en dat hij op basis daarvan een keuze maakt tussen wel of niet certificeren. Het is hiervoor van belang om vooraf te weten welke veranderingen er nodig zijn in het bosbeheer en welke meerkosten certificering met zich mee brengen. Pas als dit goed is in te schatten, kan de eigenaar bewust bepalen of hij dit acceptabel vindt.

De bovenstaande overwegingen bij de

keuze 'wel of niet certificeren' gelden zowel voor individuele certificering als voor groeps-certificering.

Groeps-certificering heeft ten opzichte van individuele certificering enkele interessante voordelen: de extra kosten zijn aanzienlijk lager en de FSC-eisen voor de bossamenstelling gelden voor het totale bosbezit van de groep. Dit biedt vooral perspectieven voor de kleinere boseigenaren. Naar verwachting zal de rol van groeps-certificering in Nederland de komende tijd toenemen.

Meer informatie

Wilt u meer weten, dan kunt u terecht bij de auteurs, op internet www.fscnl.org, www.pefc.nl of in de volgende rapporten:

- *Certificering van kleine bosbedrijven*. H. van Blitterswijk, J.J. de Jong & C.J.M. van Vliet 2000. Alterra-rapport 031. Met een inschatting van de kosten van certificering.
- *Bedrijfsplanning geïntegreerd bosbeheer*. J.K van Raffe & R.J.A.M. Wolf 2000. Alterra-rapport 051. Een beschrijving van rationele bosbeheerplanning.
- *Beheerplanformat conform de criteria zoals opgesteld door de Stichting Face en de FSC voor bossen in Nederland (twee delen)*. R.J.A.M. Wolf 2001. Eelerwoude/Stichting Face-rapport. Een voorbeeldstructuur en achtergrondinformatie voor het opstellen van bosbeheerplannen die voldoen aan de FSC-eisen.
- *Bedrijfsdiagnose bosbedrijven*. J.J. de Jong & J.K van Raffe 2002. Alterra-rapport 440. Met onder andere een beschrijving van de FSC-eisen per bedrijfsproces.

Bij twijfels en vragen is het verstandig om advies in te winnen bij Stichting Goed Hout/FSC-Nederland tel. 030-6926398, of voor groeps-certificering bij de Unie van Bosgroepen tel. 0318-672628.

R.J.A.M. Wolf werkt bij Eelerwoude Ingenieursbureau in Goor, J.K. van Raffe werkt bij Alterra in Wageningen.